

Informatikai fejlesztések a magyar könyvtárakban*

(Egy bővített mondat
az épülő új szegedi egyetemi könyvtár
apropóján)

1) Minek nevezzetek? Feladatom szerint a magyar könyvtárakban folyó informatikai fejlesztések fő irányultságáról kellene beszélnem, de nem hiszem, hogy lenne felhatalmazásom egy ilyen széles ívű előadás megtartására, főleg nem ilyen rövid terjedelemben. Inkább egy többszörösen is bővített mondatban néhány gondolatomat foglalnám össze, amelyek a Szegeden egyre látványosabban épülő új egyetemi könyvtár épületének informatikai infrastruktúrája kialakítása kapcsán merültek fel bennem és informatikus kollégáimban.

Mindenekelőtt néhány szó az elnevezésről. Hogy is fogják hívni ezt az új intézményt, amelynek teljes alapterülete a hozzácsatolt konferenciaközponttal együtt 24 ezer négyzetméter körül lesz, napi látogatóinak száma 4-5 ezer között várható, a két darab galériás, 100 méter hosszú olvasói térben pedig közel 400 ezer kötet kerülhet elhelyezésre? Nemrég olvastam egy tanulmányt, amelyben a FSZEK új könyvtári együttesét a szerző – Umberto Eco egyik regénye címének parafrázisával – a holnap szigetének nevezi. Kétségtelenül sok igazság van ebben, hiszen a könyvtárak léte, ahogyan az iskoláké és egyetemeké is, minden hagyományörző és -átadó funkciójuk mellett is elsősorban a jövő szempontjából indokolható. A volt OMIKK épületében kialakított HIK pedig már elsősorban információs központ akar lenni: ugyan vannak benne könyvek, de ezek elsősorban mint információforrások kaptak helyet a több száz számítógépes munkahelyet kínáló terekben.

A szegedi új épület neve pedig TIK, azaz Tanulmányi és Információs Központ. Mader Béla főigazgató úr többször is elmondta, hogy ez az elnevezés olyan, mintha a templomot (elnézést a profán hasonlatért) imádkozásügyi és hitéleti centrumnak neveznénk. Ugyanakkor ez a magyarul rémesen hangzó rövidítés mintha azt is sugallná, hogy a most épülő könyvtár egy kicsivel más akar lenni, mint a hagyományos könyvtár. Kétségtelen, a külföldi szakirodalom a modern könyvtárat úgy határozza meg, mint hibrid könyvtárat, azaz egy olyan helyet, ahol a hagyományos és az elektronikus könyvtári szolgáltatások szimultán vannak jelen. Bár talán „magyarul” jobb lenne a komplex vagy totális könyvtár kifejezéssel jellemezni azt a könyv-

* A cikk a X. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon 2003. április 25-én elhangzott előadás szöveges verziója.

tárnak nevezett közösségi (fizikai és virtuális) teret, amely manapság különböző kulturális, ismeretszerzési, dokumentum-ellátási és infokommunikációs szolgáltatásokat integrál.

2) Mi célból? Erre a kérdésre látszólag egyszerű a felelet, hiszen egyetemi könyvtárról van szó. De éppen nemrégiben került a kezembe (virtuálisan, mert az EISZ egyik elektronikus folyóiratának „lapjairól” van szó) egy angol nyelvű tanulmány, amely azt taglalta, hogy baj-e, ha egyetemi könyvtárak szórakoztató irodalmat is vásárolnak. A szerző válasza persze nemleges, mert szerinte a kellemes kulturált környezet (amely nemcsak belsőépítészeti kérdés, hanem – könyvtárról lévén szó – a szellemi berendezés kérdése is) nagy mértékben elősegíti a jó gondolatok születését.

Valóban: nem szabad elfelejtenünk, hogy a könyvtár elsősorban olyan hely, ahol olvasunk. Persze maga az olvasás minduntalan változott, új és új tartalmakkal telítődött. A középkori elmélyült tudós olvasást felváltotta az információszerzésre koncentráló olvasás (a firenzei Biblioteca Medicea könyvtárában láttam egy kiállítást Ficino könyveiből: lenyűgöző volt látni, hogy Ficino saját maga látta el könyveinek egy részét tartalomjegyzékkel és index-szel, hiszen már ő is azonnal a megfelelő információt akarta kikeresni a könyveiben) és a szórakoztató olvasás (Dante Paolo és Francescája ugyan szomorú sorsra jutott a Lancelot olvasása közben gyúlt szenvedélye miatt, de ez egyben azt is jelentette, hogy a szórakoztató olvasás egyre inkább terjedőben volt).

Az olvasás napjainkban is változik. A digitális szöveget másképp olvassuk, mint a hagyományos, nyomtatott szöveget. Ugyancsak egy nemrégiben olvasott tanulmány szerint a hagyományos szövegek olvasása a földhöz, a gravitációhoz kötődik (könyvállvány, lapozás, könyvtábla, stb.), míg a digitális szöveg olvasása inkább a vízhez, a tengerhez (információáramlás, szörfölés, információáradat stb.). Azt se felejtjük el, hogy az olvasók nem csak azért kedvelik a digitális szövegeket, mert ezt könnyen el lehet érni bárhol, hanem azért is, mert jobban megfelel a modern olvasás igényeinek: hypertext olvasás, interaktív olvasás, metareading. A modern könyvtárnak mindezeket az olvasási funkciókat ki kell szolgáltatnia, s egy egyetemi könyvtárban ezek az olvasási igények párhuzamosan jelen vannak.

Cicero egyik barátjához írt levelében lelkendező szavakkal ír Tirannio nevű könyvtárosáról, aki „csodálatos katalógust” készített könyvei használatához, s így végre „rend és értelem” költözött házába (*intelligenza*). A magyar internet guruja, a MEK „kitalálója”, Drótos László pedig számtalanszor sóhajtott fel: ha az internet kialakulásánál ott lett volna egy könyvtáros ... Hát igen, a könyvtár alapvetően ezt az évszázadok óta változatlan társadalmi igényt elégíti ki: rendet teremteni az információ dzsungelében.

3) Terek és gépek

A modern szabadpolcos könyvtárak legfontosabb kérdése a megfelelő terek kialakítása. Egyrészt a terek kialakításánál feltétlenül figyelemmel kell lenni a komplex funkcionalitásra, azaz arra, hogy a számítógépes és a hagyományos terek megfelelően elkülönüljenek: senki nem tud elmélyültem olvasni nagy billentyűzetcsatogások és ventilátorzaj közepette (ne felejtjük el, hogy ma már vannak „hangtalan” tasztatúrák, és nem feltétlenül kell mindenhová komplett PC-ket rakni, használha-

tunk viszonylag zajtalan SUN vagy Microsoft terminálokat is). Ugyanakkor azt is biztosítani kell, hogy olvasás közben is lehessen számítógépet használni, ha valaki éppen dolgozatot, tanulmányt ír vagy csak egyszerűen elektronikus információforrásokra is szüksége van a dokumentumok olvasása közben.

Éppen ezért az új egyetemi könyvtárban lesznek elkülönített számítógépes terek: egyrészt számítógépes kabinetek, ahol lehet internetet és Office programokat használni; másrészt az olvasói terekben a galériák környékén viszonylag elkülönítve számítógépes munkahelyek.

Az olvasói terekben ugyan kialakításra kerülnek a megfelelő csatornák, ahová be lehet majd húzni (mintegy négyzetrácsosan lefedve az egész olvasói teret) a kábeleket, de ezek elsősorban a majdani rugalmas átalakítást segítik: nincs szándékunkban mindenhová gépeket rakni. Az olvasói terekben inkább wireless hálózatot szeretnénk kialakítani és így (hálózati kártyák kölcsönzésével) az egyre növekvő számú hordozható gép tulajdonosai számára lehetővé válik a szabad internethasználat az épület alkalmas részeiben.

A földszinten négy kisebb (15-15 gépes) multifunkcionális terem is berendezünk. Ezekben multimédiaeszközöket helyezünk el, illetve ezek egyikében lehet majd kialakítani a videokonferencia helyét is. Az emeletek egyikén olyan teret alakítunk ki, amely lehetőséget ad majd a csoportos tanulásnak: ide csak néhány gép kerül, amelyet a közös munka során lehet használni. A kutatók rendelkezésére fülkék állnak a falak mentén, gépek nélkül, de hálózati kapcsolattal.

4) Informatikai infrastruktúra: redundáns hálózat

A modern komplex könyvtár lényegében virtuális könyvtár is: rengeteg olyan információforrást szolgáltat, amely nem a saját állományában található (adatbázisok, elektronikus folyóiratok stb.). A közös katalógusok korában maguk a könyvtárosok sem tudnak megelenni állandó hálózati kapcsolat nélkül, nem is beszélve a könyvtárközi kölcsönzésről vagy az „ask a librarian” típusú szolgáltatásokról.

Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a könyvtár belső terei – olvasói terek és raktárak, olvasói terek és tájékoztató egységek – között is állandó kapcsolatnak kell lenni, mert csak a virtuális térben mozogva lehet a megfelelően hatékony és gyors kiszolgálást biztosítani.

Lehetőség szerint a felhasználóknak is biztosítani kell a szabad mozgást ebben a virtuális térben: ha az egyik szint egyik gépén megkezdtek egy munkát, akkor azt – megfelelő azonosítás után – egy másik szint másik gépén folytathassák.

5) Számítógépes felhasználók

A szöveg fizikai rögzítése mindig is hatással van az adott civilizációra, közvetlen és közvetett módon. A papiruszon vagy a kódexekben, könyvekben rögzített szövegek számára megfelelő tartókat, építményeket és ezek számára megfelelő intézményeket kellett kialakítani, majd az intézményeknek meg kellett keresni a helyét az intézmények rendszerében stb. A digitálisan rögzített szöveg is megfelelő eszközök, rendszerek használatát teszi szükségessé. Talán még ennél is jelentősebb következményekkel jár, hogy a digitális szöveg milyen felhasználói szokásokat alakít ki, és ezekre hogyan kell reagálnia a könyvtárnak.

Említettük, hogy az intertextualitás a digitális szöveg használatának egyik jellemzője: a *cut and paste* az olvasás kísértő cselekvésévé válik, a digitális szöveget

szabadon lehet másolni, bárhová beilleszteni, e-mailben elküldeni, elmenteni. Mindez persze olyan szerzői jogi problémákat is felvet, amelyekkel a könyvtáraknak minduntalan szembe kell nézniük, saját számítógépes használatási gyakorlatukat ehhez is kell igazítaniuk.

A szabad internethasználat a komplex könyvtár természetes velejárója, ugyanakkor nem nagyon lehet elválasztani a nem könyvtári használatot a kifejezetten könyvtári használattól. A hallgatók SMS és freemail szervereket használnak, interaktív játékokat játszanak a hálózaton, és ne adj Isten, még pornográf oldalakat is nagy számban nézegetnek. A könyvtárnak két lehetősége van: vagy az összes gépen csak az ellenőrzött internetforrások használatát engedélyezi, vagy a gépek bizonyos csoportjait szigorúbban ellenőrzi tűzfal, proxy szerver beállításokkal.

7) Egy kis utópia

A könyv a szöveg korlátozásának terméke is: a kiadói szándék, lektor, fordító, textológus, tipográfus szándéka egyre merevebbé teszi a szöveget, és annak csak egy bizonyos verzióját hajlandó kanonizált szövegnek tekinteni. A digitalizálás mintegy felszabadítja a szöveget e kötöttségek alól, s a digitális szöveg használója sokkal szabadabban élhet a szerző szándéka szerint interaktívabbnak elképzelt szöveg lehetőségeivel (*lehetséges világok poétikája*). A könyvtár legtöbbször a tiltás helye is: nem szabad korlátlanul internetet használni, nem lehet szabadon mindenhez hozzáférni, némely könyvtárban pedig már olyan bonyolultak a kölcsönzés szabályai, hogy maguk a könyvtárosok sem tudják pontosan követni. Pedig a modern könyvtárnak vissza kell adnia a szöveg szabad használatát, az interaktivitás szabad gyakorlását, az olvasás komplexitását, értelmét.

Nyilvánvaló, hogy ez utópia, korlátoknak lenniük kell az új könyvtárban is. De azért remélem, hogy ez az új épület engedi érvényesülni Richard de Bury Philobiblon c. művében írt szavaiban bujdosó értelmezést is:

„Hol rejtőzködsz legszívesebben, dicső kincs? Hol találhatnak rád a szomjazó lelkek? Kétség nem fér hozzá, sátradat a könyvekben vontad fel, ahova a Magasságos Isten, a világosságok világossága, az élet könyve vetett alapot számodra. Ott ugyanis mindenki kap belőled, aki kér, megtalál, aki keres, és akik merészen kopogtatnak, azoknak hamarabb megnyitják. A kérubok bennük terjesztik ki szárnyaikat, hogy a tanulók értelme felszálljon és a végtelenbe tekintsen, az egyik égi saroktól a másikig, napkeltétől és napnyugtától, északról és a tengerrel.”

Bakonyi Géza

Az egyházi könyvtárak a XX. század utolsó évtizedében

– Változások a rendszerváltás után –

Az *egyházi könyvtárak* csoportjába azok a könyvtárak tartoznak, amelyeknek fenntartója valamely egyház, felekezet, vallási közösség. Az elnevezés azonban egy-egy felekezeten belül is meglehetősen sokféle könyvtártípust takar, hiszen akár csak a katolikus egyházon belül is egészen más egy főegyházmegyei, egyházmegyei vagy szerzetesi könyvtár; más egy, az elmúlt 50 évben is egzisztáló, nemegyszer egy-egy főiskola mellett működő könyvtár; és megint más egy egyházi felsőoktatási könyvtár, mint mondjuk egy 1950-től könyvraktári sorba kényszerült vagy szinte teljesen megsemmisült könyvtár.

Az egyházi könyvtár az egyik legősibb könyvtártípus, hiszen könyvgyűjteménye – könyvtára – hosszú időn át vagy valamely uralkodónak, főúrnak volt, vagy valamely vallási közösségnek, felekezetnek, egyháznak. Az első közkönyvtárak is ebből a két könyvtártípusból alakultak ki. Az egyházi könyvtárak – bennük az *évszázadok* során felhalmozott szellemi kincs léte szerte a világon, de régióinkban különösen – sokszor voltak veszélyeztetettek. Elég csak hazánk történetére, sőt csak *XX. századi történetére* gondolnunk. Miközben a XX. század második felében a hazai közművelődési könyvtári rendszer erőteljes fejlődésnek indult, amiben könyvtári ügyvitel, módszertan, szakmaiság stb. szempontjából fontos szerepük volt az éppen 1950-ben létrejött megyei könyvtáraknak – a legtöbb megyei könyvtár 2002-ben ünnepelte létrejöttének 50. évfordulóját –, az iskolák 1948-ban történt államosítása, a szerzetesrendek 1950-ben történt szétszórátása következtében az egyházinak mondott könyvtárak sorsa megpecsételődött. Volt olyan könyvtár, amely állami műemlékkönyvtárként működött tovább (Zirc, Gyöngyös), volt, amely műemlékkönyvtárként az egyház kezelésében maradt (Pálos Könyvtár, Pannonhalma), volt amely egy-egy főiskola segéd- és „háttérintézményeként” is szolgált, s így maradt életben (Főegyházmegyei Könyvtár – Eger), és volt olyan, amely halott, de legalábbis alvó könyvtárrá, a már előbb is emlegetett könyvraktárrá vált. Szinte egyetlen egyházi könyvtár állománya sem maradt sértetlen: volt, ahol szinte teljes egészében megsemmisítették a könyveket, vagy nagy gyűjtőraktárokon keresztül az OSZK Főlépéldányközpontjaiba került az állomány, ahonnan a nagy állami könyvtárak egészíthették ki gyűjteményüket, de sok könyvet értékesítettek külföldön és belföldön egyaránt. A nagyobb egyházi könyvtárak törvényi kötelezettséggel (1976. évi 15. sz. rendelet) részt vettek bizonyos „programokban” (központi nyilvántartás, katalógus, CIH, RMNY), de az egyházi könyvtárakban felhalmozott – és megmaradt – szellemi kincset igazában csak egy-két könyv- és művelődéstudományi foglalkozó szakember értékelte kellőképpen. Az adott politikai rendszer,

amely képes volt akár könyvégetésre is (például a szécsényi ferences rendház könyvtára), nem ismerte el, hogy az e könyvtárakban felhalmozott szellemi kincs a nemzeti kulturális örökség része. A legnagyobb hazai egyházi könyvtárak (Esztergom, Kalocsa, Eger, Pannonhalma, Debrecen, Pápa, Sárospatak, Ráday Könyvtár, Országos Evangélikus Könyvtár) a rendszerváltást megelőző évtizedekben is könyvtárra emlékeztető módon működtek ugyan, de korántsem olyan feltételek között, mint a közművelődési, felsőoktatási és szakkönyvtárak.

Ilyen körülmények között (megcsonkított állomány, szakmaiság és technikai fejlődés teljes hiánya) érkezett el 1989, a rendszerváltás éve. Az egyházi könyvtárak helyzete még évekig nem változott lényegesen, ám a politikai helyzet, a körülmények igen. 1990-ben született meg a vallásszabadságról szóló törvény¹, mely lehetővé tette az egyházak számára a nyilvános szerepvállalást a művelődés területén (17. §), s felvetett bizonyos finánciális kérdéseket is [19. § (1)], melyről aztán az 1997. évi CXXIV. törvény rendelkezett². Ez utóbbi törvény összefüggésben áll 1997-ben létrejött ún. Vatikáni megállapodással³, mely okirat 1998-ban lépett hatályba, s melyet 1999-ben hirdetett ki törvényben a magyar országgyűlés⁴.

A politikai, gazdasági változások szükségszerűek voltak, magukban hordozták a megújulás lehetőségét és szükségességét az egyházi könyvtárak számára. A '90-es évek azonban nemcsak az egyházi könyvtárak számára hozták el a váltás és változás lehetőségét és szükségességét, hanem minden hazai könyvtár számára. Az információrobbanás, a rohamos technikai fejlődés, a külföldi könyvtári trendek sürgetővé tették az egész magyar könyvtárügy megújulását.

A *hazai könyvtári rendszer* egy nyugat-európai, főként skandináv mintákat követő, jó hálózati együttműködésen alapuló rendszer volt, a kor technikai színvonalának és a felhasználói igényeknek viszonylag jól megfelelő gyűjteményekkel, helyenként európai színvonalú szolgáltatásokkal (zenei könyvtár, vakok ellátása, irodalmi és ismeretterjesztő estek, kiállítások szervezése), sok elkötelezett, igazi hivatástudattal dolgozó könyvtárossal, inkább dokumentációs szakemberrel, akiket egy adott korban egy adott „kulturális missziós” feladatra készítettek fel. Ugyanakkor a könyvtárhasználók, könyvtárosok és leginkább a fenntartók tudatában még mindig egy XIX. századi könyvtárkép élt. A politikai és gazdasági vezetők és szervek érdektelennek tekintették a könyvtárügyet, a megkövesedett, maradékelven alapuló finanszírozás nem tett lehetővé korszerű fejlesztéseket, a dokumentációs szakembereket már könyvtárosnak képzett, de korántsem egy XX. századi könyvtár kihívásainak megfelelő szakemberek váltották fel, akiknek képzése meglehetősen egyetlen volt.

A '90-es évek elején azonban – sőt már a '80-as évek végén – Európában új *könyvtári trendek* mutatkoztak. Az információs és kommunikációs technológia térnyerése az egész könyvtári szakma megújulását követelte szerte Európában. A könyvtár az információs és tudásalapú társadalom alapintézményévé vált, az oktatás és tanulás központja, tudásközpont lett. A könyvtárhasználók száma megnőtt, a szolgáltatások iránti igény megváltozott. A könyvtár már nem a könyvtárosok, hanem a könyvtárhasználók könyvtára lett, akik naprakész, pontos információkat kerestek, amelyekhez gyorsan szerettek volna hozzájutni, vagyis minőségi szolgáltatást vártak el.

A külföldi szakmai trendek – bár a veszélye megvolt – nem hagyhatták érintetlenül a *hazai könyvtárügyet*, az Európai Unió tagság lehetősége pedig egye-

nesen megkövetelte az EU-konformitást a könyvtári területen is. 1990-es évek közepétől elengedhetetlenül szükségessé vált a változtatás a hazai könyvtári rendszeren, a könyvtárügy stratégiáján, a jogi szabályozáson. A megváltozott politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai tényezők következtében a könyvtári-információs területen elbizonytalanodás volt tapasztalható. A nemzeti könyvtár koordináló szerepe megszűnt, feladatait kereste az addig alapvető szakmai segítséget nyújtó Könyvtártudományi és Módszertani Központ is, a jogi szabályozás elavult lett, vagyis a változás elengedhetetlenül szükségessé vált.

Mint mindenben, a *változásban* és *változtatásban* is nagyon fontos az *emberi tényező*; a közművelődési, felsőoktatási és szakkönyvtárakban, ill. a könyvtárosokat képző intézményekben dolgozó szakemberekből a '90-es évekre összeállt egy olyan, a külföldi változásokra is figyelő csapat, amely vállalta a hazai könyvtárügy megújításának nagy feladatát. A csoport tagjai közül mind a mai napig sokan megmaradtak eredeti munkahelyükön, s e feladatuk mellett ők szervezik, vezetik azokat a szakmai és érdekképviseleti szervezeteket, amelyek fenntartják és szabályozzák a hazai könyvtárügyet.

A *legfontosabb feladatok* a következők voltak: az országosan hiányzó információs és kommunikációs technológia (ICT) megteremtése és beépítése a könyvtári köztudatba, a számítógépes feldolgozás gyorsítása és egyenlenségeinek javítása, a lemaradások megszüntetése a számítógépes hálózati együttműködésben és az országos szolgáltatásokban, új, korszerű összetételű és nagyságú könyvtári dokumentumállomány kialakítása, az országos dokumentumellátó rendszer megszervezése, korszerű könyvtári szolgáltatások bevezetése – tartalomszolgáltatás, új jogi szabályozás (kerettörvény és egyéb jogszabályok) megalkotása, az új gazdasági és politikai környezet számbavétele, a megváltozott gazdasági helyzetben újfajta finanszírozás megteremtése, a könyvtárosképzés megújítása, a továbbképzés megszervezése, az európai együttműködés alapjainak megteremtése.

A *változás és változtatás* lehetőségét és szükségességét az *egyházi könyvtárak* is érezték. Mint a „világi” könyvtárügyben, szerencsére itt is akadt néhány elkötelezett, a változásokra figyelő könyvtáros szakember, leginkább azokból könyvtárakból, amelyek az elmúlt évtizedekben is működtek, s amelyek közül csaknem mind tudományos szakkönyvtárként működött a könyvtárakról szóló 1976-ban megjelent rendelet alapján.⁵ Ez a maroknyi lelkes csapat pontosan érezte, hogy kétszeres lemaradást kell ledolgoznia, hiszen az egyházi könyvtárakat nem elég felzárkóztatni a hazai közművelődési könyvtárakhoz, hanem hozzájuk hasonlóan a kor követelményeinek megfelelően tovább is kell lépni. Az egyházi könyvtárak sorsáért aggódók pontosan érezték, hogy a változásokat egy-egy könyvtár elszigetelten nem képes követni, hanem összefogásra van szükség. Az OSZK egyházi könyvtárakért felelős munkatársa, Szelestei Nagy László javaslatára született meg egy egyesület ötlete. Az ötletből a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár vezetője, Bánhegyi Miksa kezdeményezésére és több, egyházi könyvtárban dolgozó elszánt kolléga jóvoltából konkrét terv lett, s 1994-ben Kalocsán 23 egyházi könyvtár részvételével megalakult az *Egyházi Könyvtárak Egyesülete*, melyet 1995-ben jegyzett be a bíróság. Az egyesülés ökumenikus, tagjai között a katolikus, református, evangélikus, unitárius, szerb-ortodox és zsidó felekezet könyvtárát egyaránt megtaláljuk. 1995-ben már 42 könyvtár volt tagja az egyesülésnek, 2003-ban a tagkönyvtárak száma 62. Az egyesülés alapszabályban megfogalmazott célja:

„...a magyarországi egyházi könyvtárak együttműködésének előmozdítása, lehetőség szerinti közös álláspont kialakítása és tapasztalatok kicserélése az alábbi területeken: a) az egyházi könyvtáraknak egyházukban és a társadalomban betöltendő szerepe, b) könyvtári feldolgozó munka és gyűjtőkörök, valamint c) muzeális értékek őrzése. Az egyesülés munkáját az egyházi gyűjteményi központokkal, gyűjteményi tanácsokkal együttműködve végzi, azok elnökeit közgyűléseire tanácskozási joggal meghívja. A hasonló profilú világi szervezetekkel partneri kapcsolatot tart fenn”.⁶ Az egyesülés a német katolikus teológiai könyvtárak munkaközösségének (AKThB) mintájára jött létre, de ökumenikus jelleggel. Kezdetől fogva kereste az addig csak személyes ismeretségen alapuló kapcsolatot a külföldi hasonló szervezetekkel, így a fenti szervezettel, valamint az akkor még Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie elnevezésű, ma BETH (Bibliothèques Européennes de Theologie), magyarul: Teológiai Könyvtárak Egyesületeinek Nemzetközi Tanácsával. Ez a szervezet, amely az európai egyházi (felekezeti) könyvtárakat fogja össze ökumenikus jelleggel, meghívta tagjai közé az Egyházi Könyvtárak Egyesülését: a tagság 2002 óta áll fenn.

Az egyház fennmaradásának egyik oka talán sajátos, a tradíciókat megtartó, megőrző magatartásában rejlik. Elsődleges küldetése az evangelizáció és a szociális munka volt, ám hamarosan körvonalazódtak egyéb feladatok is, így például a kultúra terjesztése. Feladatai közül az adott gazdasági, politikai, társadalmi változásoknak megfelelően hol az egyik, hol a másik került előtérbe. Ha a magyar egyház XX. századi történetére gondolunk – különösen a XX. század második felének történetére –, azt mondhatjuk, hogy az 1948-ban, majd az '50-es években bekövetkező események szükségképpen magukkal hozták bizonyos feladatok háttérbe szorulását, éppen a fennmaradás érdekében. Ez magyarázza azt is, hogy amikor a rendszerváltáskor ismét több lehetőség nyílt meg az egyház előtt, lassabban reagál a változásokra, késedelemmel vesz tudomásul olyan tényeket, amelyek érdekeit szolgálják.

1994-ben jelent meg a *Kulturális Javak Pápai Bizottsága* által fogalmazott *körlevél*,⁷ mely az egyházi gyűjteményekben őrzött szellemi kincsek őrzésére és gondozására tesz javaslatot. Sajnos elmondhatjuk, hogy e körlevélről szinte tudomást sem vett a hazai egyházi könyvtárügy, s az egyházi fenntartók részéről sem tapasztalhattunk érdeklődést a levélben megfogalmazott javaslatok iránt.

Mindezek ellenére az egyházi könyvtárak lassan feléledtek kényszerű álmukból. A fejlesztéseket először a már emlegetett jelentősebb könyvtárak kezdték meg, de éppen az Egyházi Könyvtárak Egyesülése mint érdekképviselői szervezet lehetőséget jelentett és adott a többiek felzárkózására és felzárkóztatására is.

A változásokat jelentősen elősegítette az a tény, hogy amíg korábban az egyházi könyvtárak élén általában nem könyvtáros végzettségű, nemegyszer idős pap, szerzetes, lelkész állt, mintegy címként viselve a főkönyvtárosi, könyvtárvezetői tisztséget, addig a rendszerváltás után egyre több egyházi könyvtár élére került *világi, könyvtáros végzettségű vezető*.

Elmondhatjuk, hogy a '90-es évek elejétől egyházi könyvtárainkban *szakszerűbb munka* folyt. Ez a szerzeményezésben, a feldolgozásban, a nyilvánosság szélesebb körű vállalásában, az olvasó- és kutatószolgálat élénkítésében mutatkozott meg.

A szerzeményezésben fontos lépés volt a gyűjtőkör tudatos meghatározása, szabályozása, a munkakapcsolat kialakítása a Könyvtárellátó Vállalattal. A szerzemé-

nyezést segítette az is, hogy feléledt, újraindult és megélénkült a teológiai, vallásos könyvkiadás, s újra lehetővé vált a külföldi teológiai szakirodalom beszerzése is.

A legtöbb egyházi könyvtárban elkezdtek a számítógépes katalógizálást, napjainkban minden egyházi könyvtár használ valamilyen számítógépes programot, leginkább az Orbis, Corvina, TINLIB, Szirén és Aleph programokat. Mindez nagy változást jelentett ahhoz képest, hogy az zömükben korábban nem volt szabványos, hagyományos nyilvántartás és leírás sem.

Az 1970–80-as években az egyházi könyvtárak többsége korlátozottan nyilvános, tudományos szakkönyvtárként definiálta magát. A korlátozott nyilvánosság következtében inkább kutatóik, mint olvasók voltak. A kutatók a speciális gyűjteményeket keresték (kódexek, ősymotatványok, antikvák, kéziratárak s a közkönyvtárak helyismereti gyűjteményének megfelelő Benedictina, Jesuitica, Piaristicum stb. gyűjtemények), melyek használata csak helyben lehetséges. A gyűjtemények többi részét is inkább helyben használták, mert a könyvtárak csak egy-egy példányt őriztek a könyvekből. Több könyvtárnak van kisebb-nagyobb műemlék teremkönyvtára (Pannonhalma, Pálos Könyvtár, Kalocsa, Patachich-terem Egyházmegyei Könyvtár – Szombathely, Eger, Sárospatak, Debrecen, Ráday Könyvtár). Ezek a teremkönyvtárak a turisták számára általában korábban is látogathatók voltak, a könyvtári alkalmazottak nemegyszer idegenvezetőként is működtek. A nyilvánosság nagyobb vállalásával e sajátos, nem teljesen könyvtári feladat és szolgáltatás iránt is megnőtt az érdeklődés.

A már többször kiemelt nagyobb könyvtárak általában sajátos „hibrid” könyvtárakként működtek. Példaként a pannonhalmi Főapátsági Könyvtárat említhetnénk, amely műemlékkönyvtár, klasszicista könyvtárteremmel, ahol az állomány zöme „régí könyv” és speciális gyűjtemény: Benedictina, Jesuitica, mely speciális elhelyezést, gondozást – egyedi és általános restauráltatást és feldolgozást –, ehhez speciális kézikönyveket és mindenek előtt speciális szakértelmet kíván. Ugyanakkor a könyvtár lehetőségei szerint folyamatosan gyarapította állományát külföldi és magyar teológiai szakirodalommal, s az évszázadok során kialakult gyűjtőkörének megfelelően egyéb témájú könyvekkel is (társadalomtudományok, kultúrtörténet, bencés anyag, természettudományok legjelentősebb kézikönyvei). A pannonhalmi könyvtár mellett működik egy teológiai főiskola, kollégium és egy gimnázium is. Bár mindkét intézménynek van könyvtára, a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár egyféle háttérintézményként segítette őket, tehát egy modern, használható könyvtár építése és fenntartása is szükséges volt a műemléki, megőrző feladat mellett. A kétféle küldetés külön-külön is sok és nehéz feladatot, problémát jelent, elég csak néhányat számba vennünk. Ha műemléki jellegre gondolunk: egy zömében muzeális gyűjtemény méltó és biztonságos elhelyezése (tűz- és vagyonvédelem, megfelelő fizikai állapot biztosítása), gondozása (egyedi és általános restauráltatása, preventív védelme), feldolgozása (több megfelelő képzettségű szakember alkalmazása) nagyon sok pénzbe kerül. Ha a másik feladatot vesszük számba: egy modern, naprakész gyűjtemény kialakítása, feldolgozása (számítógépes adatbázis építése), a szolgáltatások korszerűsítése, megfelelő számú szakember alkalmazása szintén sok pénzt kíván.

A hazai könyvtárügyben 1997-ben született meg a CXL., röviden kulturálisnak vagy könyvtárinak nevezett törvény, mely alapvető változásokat hozott minden hazai könyvtár, így az egyházi könyvtárak számára is.

Szabályokra, normákra, törvényekre minden intézménynek és emberi közösségnek szüksége van. A törvény egyrészt korlátoz, követel, pontosan megfogalmazva a kötelezettségeket, de ugyanakkor egyféle szabadságot is ad, mert körvonalazza a lehetőségeket, és leírja a jogokat, jogosultságokat is. A kötelezettségek és jogok egyaránt érvényesek a fenntartókra, a könyvtárakra mint intézményekre s a könyvtárosokra, akik „működtetik” ezeket az intézményeket.

Az egyházi könyvtárak szempontjából a *törvény szemlélete* volt mindenekelőtt fontos. Elsőként az, ahogy az 1997-es törvény *minden magyarországi könyvtárra kiterjed*, az egyházi könyvtárakat is számba veszi tehát. Van olyan paragrafus, amely kifejezetten az egyházi könyvtárakról rendelkezik [54. § (4), 92. § (7)], de számos másíknak az értelmezése és érvényesítése során mindenképpen figyelembe kell vennünk az egyházi könyvtárakat is.

A törvény 1. §-a a *célját* határozza meg. Az 1. § első három pontja szerint a cél: *a)* rendelkezni a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott és megőrzött kulturális javak feltárásáról, megóvásáról, védelméről és közkinccsé tételéről; *b)* a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzése érdekében szabályozni az e javakkal kapcsolatos feladatokat és az intézmények tevékenységét; *c)* mindenki számára biztosítani a könyvtárhasználat jogát, szabályozni a nyilvános könyvtári ellátás működését és fejlesztését. A törvénynek e három célkitűzése csak úgy valósítható meg, ha az egyházi könyvtárakkal is számolunk. Miután hazánkban a legrégebbi könyvtárak az egyházinak mondott könyvtárak, az *a)* bekezdésben megfogalmazott nemzeti kulturális örökség nagy mértékben ezekben a könyvtárakban található. E kincsek birtoklása az egyháznak mint fenntartónak természetes joga, ám megőrzése, védelme és közkinccsé tétele kötelesség is, s mint ilyen szabályozottságot kíván. Bármiféle szabályozásra az államnak, az illetékes minisztériumnak, közvetetten – hogy a szakmaiság érvényesüljön – a könyvtárügynek van joga. Természetesen az egyház mint fenntartó esetében egészen másként érvényes a szabályozottság, mint egy könyvtárfenntartó önkormányzat esetében. Az alapvető célok megfogalmazása [lásd 1. § a), b), c) pont] önmagában hordozza, kijelöli az állam, az egyház mint fenntartó és az egyházi könyvtárak mint intézmények alapvető jogait és kötelességeit a hazai könyvtárügyön belül. Természetes, hogy további szabályozásra szükség lesz még, de az első lépés e kérdésben mindenképpen a Kulturális törvény volt.

A törvény 2. §-a kimondja: „Az e törvényben meghatározott jogok érvényesítése során tilos bármilyen hátrányos megkülönböztetés; e jogok minden személyt megilletnek nem, kor, vallás, politikai vagy más vélemény... szerinti különbségtétel nélkül”. Az egyházi könyvtárak olyan speciális dokumentumokat őriznek (sematizmusok, két háború közötti teológiai és vallásos irodalom, egy-egy egyházmegyére vagy rendre vonatkozó anyag stb.), amely más könyvtárakban nem maradt meg vagy soha nem tartozott a gyűjtőkörükbe. Ha mindenki számára biztosítani akarjuk, hogy minden szükséges dokumentumhoz hozzájusson, csak úgy érhető el, hogy az egyházi könyvtárak is helyet kapnak a könyvtári rendszerben. Természetesen itt ismét elmondhatjuk, hogy ez megint nemcsak jogosultságokkal, de kötelezettségekkel is jár az egyházi könyvtárakra nézve.

A törvény másik nagy újdonsága a *nyilvánosság*, a nyilvános könyvtár fogalmak hangsúlyozása volt. A korábbi tipizálás háttérbe szorult: a törvény nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszél. Kimondja, hogy a nyilvános könyvtárakról

az illetékes minisztérium jegyzéket vezet. A közművelődési könyvtárak automatikusan nyilvános könyvtáraknak számítanak, míg más könyvtárak kérhetik a nyilvános státuszt. Az egyházi könyvtár számára ez az új tipizálás azt jelentette, hogy ha megfelelt a követelményeknek, és kérte felvételét e jegyzékbe, bekerülhetett az élő könyvtári rendszerbe. A 61 hazai egyházi könyvtár közül pillanatnyilag 18 nyilvános könyvtár.

Míg az egyházi könyvtárak korábbi „nyilvános”, ill. „korlátozottan nyilvános” önmeghatározásának nehéz volt a jogi hátterét megtalálni, most a törvény pontosan meghatározta a „nyilvános” kategóriát. Bár minden könyvtár számára biztosítja az alapfeladatai ellátására szükséges támogatást, a nyilvános könyvtári státusz egyéb előnyöket, támogatásokat is jelent (pl. pályázatok) az egyházi könyvtárak számára.

A törvény meghatározza a nyilvános könyvtár fogalmát, alapkövetelményeit⁸, alapfeladatait⁹. A *nyilvánosság vállalása lehetőség* az egyházi könyvtárak számára, az alapkövetelmények és alapfeladatok meghatározása viszont megint a további jogok és kötelezettségek megfogalmazását jelenti, amelyek mindenképpen segítik az egyházi könyvtárak fejlődését és fejlesztését. A kötelezettség nemcsak a könyvtárakra és könyvtárosokra értendő, hanem az egyházra mint fenntartóra is érvényes, sőt bizonyos kötelezettséget jelent az állami szervek számára is a további fejlesztések tekintetében.

A dolgozat első felében említett lemaradások miatt az egyházi könyvtárak számára nem egy esetben komoly feladatot jelentett és jelent a nyilvánosság alapkövetelményeinek biztosítása és fenntartása. A *nyilvános státusz lehetősége és vállalása* éppen ezért sokat segített nekik, hogy *hátrányos helyzetükön változtathassanak*. A különböző alap- és pályázati támogatások segítségével napjainkra megfelelő számítástechnikai és infrastrukturális háttérrel rendelkeznek, mindenhol elkezdődött a retrospektív katalóguskonverzió, a jó működéshez szükséges szabályozott a könyvtári ügyvitel, élénkebb és szakmailag megfelelőbb munka folyik, tudatos és folyamatos az állományvédelem.

Természetesen még mindig vannak *problémáink*, ilyen a *személyi feltételek hiánya*, melynek hátterében finánciális nehézségek állnak. Gond az is, hogy az egyházi könyvtárak még mindig nem minden kérdésben egyenlőek a többi könyvtárral: adminisztratív akadályai vannak annak, hogy az érdekeltségnövelő dokumentumvásárlási kedvezménnyel éljünk; s lényegesen később, többszöri utánjárásra érvényesülnek könyvtárainkban bizonyos jogszabályokban biztosított támogatások, kedvezmények, melyek a világi könyvtárakban az adott jogszabály hatályba lépésétől érvényesek (bérnövekedés, dokumentumvásárlási kedvezmény). Ennek oka nem egyszer az illetékes állami és egyházi szervek között nehézkesen folyó tárgyalásokban keresendő.

Ami a *finánciális problémákat* illeti, a törvény 92 §. (7) bekezdése értelmében: „Az egyházak a tulajdonukban lévő kulturális örökség értékeinek megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá ... könyvtáraik ... működéséhez az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű támogatásban részesülnek.” Így rendelkezik az 1997. évi CXXIV. törvény 7. és 8. §-a is.¹⁰

A támogatásnak a törvényben kimondott biztosítása örvendetes, ám azzal, hogy a mindenkorai költségvetési törvényhez igazodik, sok a bizonytalansági tényező, és egyáltalán nem biztosított a közművelődési és egyházi könyvtárak egyenlő

elbírálása, az egyházi intézmények hátrányára. Tudjuk, hogy egy-egy adott éves költségvetési törvényt mennyi vita és egyeztetés előz meg, s mindenképpen a mindenkori politikai helyzet függvénye és tükré. Talán ezért fordulhatott elő, hogy pl. a 2001. évi költségvetési törvényben az egyházi könyvtárak normatív támogatása 7%-kal növekedett, míg az önkormányzati könyvtáraké 8,47%-kal. Az sem közömbös, hogy az adott évben biztosított működési támogatás mekkora hányadát veszik el a személyi kiadások (bérköltségek és járulékok). Egy első látásra nagy összegnek tűnő támogatást tudniillik érdemes olyan szempontból is megnézni, hogy abból mennyi a bérkeret, s vegyük figyelembe azt a már említett tényt is, hogy az állománygyarapítást is ebből kell finanszírozni, hiszen a már említett okok miatt az egyházi könyvtárak nem tudnak élni az érdekeltségnövelő dokumentumvásárlási támogatással. Természetesen ismert tény, hogy ezzel a problémával – ti. hogy a költségvetés nagy részét a bérköltségekre kell fordítani – az önkormányzati fenntartású könyvtárak is küszködnek, de az arány az egyházi könyvtárak esetében még nagyobb.¹¹

A törvény 60. § (3) bekezdése rendelkezik a könyvtáraknak, illetve *a könyvtári rendszernek nyújtott szakmai szolgáltatásokról*. Ezek: „a) könyvtári szakemberek továbbképzése és iskolarendszeren kívüli képzése; b) könyvtári és információs szolgáltatás fenntartása a könyvtári és információszoolgáltatási tevékenység szakterületén; c) a könyvtárak állománygyarapítását segítő, a hazai dokumentumokról adott rendszeres tájékoztatás támogatása; d) az országos könyvtári rendszer működésével, a könyvtárhasználattal kapcsolatos kutatás, fejlesztés; e) a könyvtári és rokon területi módszerekre vonatkozó szabványok, szabályzatok elkészítésének kezdeményezése és kidolgozása; f) a könyvtári tevékenységre vonatkozó irányelvek, normatívák kidolgozása, módszertani tevékenység; g) a könyvtárak és a társadalom közötti kapcsolat fejlesztése; h) országos könyvtári statisztikai adatok összesítése, elemzése és szolgáltatása.”

Ez olyan *lehetőségeket* nyújt az *egyházi könyvtáraknak* is, amelyekkel talán még nem kellőképpen éltek még a nyilvánosságot vállaló egyházi könyvtárak sem. E nehézkességnek oka még mindig a múltban keresendő, és részben érthető. A jogi szabályozásban még mindig sokan inkább a megkötéseket, előírásokat (a kötelelességeket) látják, és kevésbé a lehetőségeket, jogosultságokat. Sokakban élnek még az 1950-es években elszenvedett történések, amikor az akkori „szakemberek” segítségével semmisültek meg vagy szóródtak szét egyházi gyűjtemények, így sokan bizalmatlanul fogadnak minden szakmai segítséget. Azokban az időkben az állománymegőrzésnek egyik módja az volt, hogy igyekeztek elrejtteni bizonyos állományrészeket és eltitkolni bizonyos adatokat. Ezért fogadják kritikával az összeírásokat, statisztikákat, a kényszerű és sokféle adatszolgáltatást. Fontos szempont az is, hogy az egyházi könyvtárakban dolgozók nem közalkalmazottak és gyakran nem szakképzettek, így nehéz érvényesíteni a kötelező szakképzésről szóló előírásokat és lehetőségeket, amelyek pedig mindenki számára hasznosak lennének.

A törvény 93., 94. és 95. §-a rendelkezik különböző *személyi kérdésekről* (foglalkoztatottak létszáma, végzettség, szakképzettség, vezető beosztásúak alkalmazása), de csak állami és önkormányzati fenntartású közgyűjteményekre vonatkozóan. Mégis: ha az egyházi könyvtárakról nem is szól, előírásai irányadóak lehetnek (lehetnének) számukra is.

Ez utóbbi megállapítást a törvény egészéről elmondhatjuk azzal a megjegyzéssel, hogy a további szabályozás egyes szakmai kérdésekben szükséges volt és lesz. Megalkotói is pontosan tudták ezt, kerettörvényt készítettek, s 1997 óta több kiegészítő jogszabály is született hozzá.

Ha az egyházi könyvtárak XX. századi történetére gondolunk, és visszatekintünk az utolsó évtizedre, elmondhatjuk, hogy a rendszerváltás előtti állapotokhoz képest feléledtek kényszerű álmukból. Kétszeres hátrányukat a folyamatosan fejlődő közművelődési könyvtárakkal, valamint az utóbbi másfél évtized informatikai és technikai kihívásaival szemben még mindig nem sikerült ledolgozniuk, de törekvéseik biztatók.

Felismerték, hogy eredményes munka csak összefogással valósítható meg. Ezért jött létre az Egyházi Könyvtárak Egyesülése, az egyházi könyvtárak érdekvédelmi szerve. Az összefogás azonban nemcsak az egyes egyházi könyvtárak között jött létre, hanem éppen az Egyesülés segítségével elkezdődött a „világi” szakmai szervezetek, könyvtárak, könyvtárosok, illetékes állami szervek felé történő nyitás is.

Ha az utóbbi évtized külföldi könyvtári és információs trendjeire gondolunk, sok még a tennivaló. Az egyházi könyvtárak 2002-ben éppen az Egyesülés keretein belül, együtt fogalmazták meg könyvtáraik helyzetét, céljait, jövőképét, feladatait.¹²

Vitathatatlan: a hazai könyvtárügynek fontos, sajátos színfoltját jelentik. A magyar könyvtártörténet is e könyvtárak történetével kezdődik, a gyűjteményeikben őrzött anyag nagy része a nemzeti kulturális örökség része. A magyarországi könyvtárügy éppen ezért elképzelhetetlen az egyházi könyvtárak nélkül.

JEGYZETEK

- 1 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról.
- 2 1997. évi CXXIV. törvény az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről.
- 3 A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsték közötti Megállapodás, melyet 1997. június 20-án, Vatikánvárosban írtak alá a felek a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról s egyéb vagyoni kérdésekről.
- 4 1999. évi LXX. törvény, a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsték között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéssről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről.
- 5 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelete a könyvtárakról. = Magyar Közlöny, 1976. 45. sz. 533.
- 6 Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének Évkönyve 1996. – (h. n.), EKE, 1996.
- 7 Les bibliothèques ecclésiastiques dans la mission de l'Eglise. Lettre de Mgr. F. Marchisano président de la Commission pontificale pour les Biens culturels de l'Eglise á

tous les évêques et supérieurs généraux. Bulletin de liaison de l'Assotiation des Bibliothèques Ecclesiastiques de France 1994/95.

- 8 Alapkövetelményei 54. §. (1) *a)* mindenki által használható és megközelíthető; *b)* könyvtári szakembert alkalmaz; *c)* rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel; *d)* rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban tart nyitva; *e)* helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek; *f)* statisztikai adatokat szolgáltat; *g)* ellátja az 55. § (1) bekezdésében felsorolt alapfeladatokat.
- 9 55. § (1) *a)* a fenntartó által kiadott alapító okiratban és a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott fő céljait nyilatkozatban teszi közzé; *b)* gyűjteményét folyamatosan fejleszti feltárja, megőrzi, gondozza és rendelkezésre bocsátja; *c)* tájékoztat a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól; *d)* biztosítja más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérését; *e)* részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében.
- 10 7. § (1) Az egyház a tulajdonában lévő vallási, kulturális örökség értékeinek ... megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá ... könyvtára ... működéséhez az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű támogatásban részesül. (2) Az (1) bekezdés szerint előírányzott összegek egyházak és célok közötti felosztását az éves költségvetési törvény szabályozza. 8. § (1) Az egyházakat megillető normatív állami hozzájárulást és a hozzá kapcsolódó kiegészítő támogatást... és a közgyűjtemények támogatását az ágazat szerint illetékes minisztérium költségvetésében kell megtervezni, és az éves költségvetési törvény előírásai szerint folyósítani. Az egyéb támogatásokat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma fejezet költségvetésében kell megtervezni.
- 11 A magyarországi nem nyilvános könyvtárak költségvetésében 39% a bérkeret, a nyilvános könyvtárakéban 44%. Az Egyházi gyűjteményekben: Ráday: 55%, Debrecen: 63%, Pápa 76%, Eger 81% = Könyvtári Statisztika 2000. – szerk.: Vidra Szabó Ferenc. – Bp.: Könyvtári Intézet, 2001. Mindez 2000. évi adat, a helyzet azóta csak romlott minden könyvtártípus esetében.
- 12 Gáborjáni Szabó Botond. A magyarországi egyházi könyvtárak helyzete, céljai és jövőképe. = Könyvtári Figyelő 2002. 1–2.

Ásványi Ilona